

Радоман Зуковић

Са песнином на путу

(Васко Попа, Усправна земља)

Неизбежна строгости
Спавај ал' ме буди
Р. Шар

I

... Песниче, позиваш на пут и путовање, „са очевим штапом у руци, са упаљеним срцем на штапу“. Зар се тако будуће наслања и гради на прошлом? Је ли садашњост кратак а узак мост између једног и другог?

Ипак, штап је сигуран кад срце светли, а неизвес-
тан пут мами опојно и радознало. И сам је живот неко
ходочашће којим се време поиграва, час весело, час
подсмешљиво.

Али, гле, Песник већ ступа тихо а срчано, шапћући:

Стопала ми сричу слова
Која ми свети пут исписује

а стаза отпева и умор цва по лицу. Идем за њим и гле-
дам зането како црта „штапом по песку“ нека слова
да се не избришу на конаку „из сећања“. Да, то су
плодови полетна и човечна напора, али скромност о
њима искрено вели:

Далеко сам још од тога
Да их одгонетнем
За сада ми на вучје сазвежђе личе

а, затим, нешто гласније додаје:

Имаћу чиме да испуним ноћи
Ако се жив и здрав кући вратим

Двоумим се, јер су ти речи, истовремено, поуздане и непоуздане, слатке и горке, отворене и затворене. Па ипак, жедно их пијем, а „вучје сазвежђе“ блиста у мени попут оштрих мачева, и већ сагледам трновите путање које воде звезданом поднебљу живота. Лепота је, изгледа, више у трагању него у оствареном. Без беспутства би пут често ослепео и оглувео. И још једном, кроз зној и прах с пута, засја срце на постојаном штапу, а потом нас загрли коначиште . . .

. . . Нова зора, пупољци нада. „Сазвежђе“ у крви, а сунце у очима и на штапу. Песник пева свом кораку, а обраћа се Хилендару, о „Црна мајко Тројеручице“:

По
в
с
а

Пружи ми један длан
Да се у чаробном мору окупам
Пружи ми други длан
Да се слатког наједем камења

И трећи длан ми пружи
Да у гнезду стихова преноћим

Три руке, три снаге, сагласне, силне. „Чаробно море“ који пере, крепи, подстиче, а онда ће бити сладак камен са длана друге руке, јер ће све тешкоће донети хранљива рода. Али духовни смирај и ведрину пружа трећи длан, и то „гнездо стихова“. То су „три мале нежности“ без којих је живот оскудан, пузав, кратковид. Оне су потребне ономе који приспе с пута „прашњив и гладан“ и који је „жељан другачијег света“ . . .

. . . С коначишта на ноге, брзо, зоровито и полетно. Гле, Песник зида загонетно здање од мермера речи и слика,

Откуд моје очи
На лицу твоме
Анђеле брата

а зраке везу по дубинама душе и буде сећања,

Боје свићу
На ивици заборава

док се јављају мрачни облаци са далека и

Туђе сенке не дају
Муњу твога мача
У корице да вратим

али, затим, „боје зру на лакој грани времена“, па, најзад „горе“ у Песниковој крви чим је открио „у углу усана“ својих „инат лепи“ анђела.

Каленић од речи спрам Каленића од икона: зора
спрам зоре, јабука спрам јабуке.

Одолела је махнитој бури и тами зубља лепоте,
чак је свој пламен ојачала кроз беспућа, и њене су бо-
је час свитале, час сазревале, а час гореле „младошћу“.

О „гнездо стихова“, али и „вучје сазвежђе“! . . .
. . . На ноћишту дувају ветрови времена са разних стра-
на, доносе завијање вукова и гласове звезда, подрхтава
се од наде и зебње „у гнезду стихова“. Зора је и близу
и далеко, али је Песник буди својим сновима, док му
из срца излази Жича, „црвена госпођа“ корачајући
„седмовратна“, „у пратњи свог женика сунца“, „по
зрелим таласима жита“, „у правцу своје висине и ви-
соке љубави“, а он је бодри на путу и љуби јој „ко-
раке“.

По
вс
ља

И тада се отвори плодносни пут, а штап запева и
сину срце на њему. То је пркос „сунцосеку и жито-
скрвнитељу“. И „хододарје“ отпоче да спрема ново
„гнездо стихова“ за преноћиште неуморним а уморним
путницима . . .

. . . Јутро. Хладно и топло. Сиво и румено. Безнадно и
надно. Време се мрачи и осмехује.

Песник срчано креће кроз заводљиве пределе,

Румени мир снаге
Зрели мир величине

скупља драго камење мудрости и лепоте и духа,
Од златних птица под земљом
До силног воћа на небу
Све је на домаку руке

док се подају чаробне речи његовим устима, и слажу у
песму, као што су „дивно клекали облици у зеници
мајстора“.

Песниче, „време је уједало“, али је одолела

Млада лепота поноса
Месечарска сигурност

јер

У десници мајстора
Дамари света бију

и зато је време „зубе поломило“ о „капије вечног про-
лећа и светло оружје среће“.

Збива се тајновита смена: слике са зидова Сопо-
ћана цветају у речима песме, а речи се, опет, гранају,
листају и росе у сликама. Лепота са лепотом разговара,
док злобно време јуриша и своје зубе слама. Осећа се,
при том, мирис дима, згаришта, али и мириси снаге и
полета . . .

... Лебди питање на конаку: „Који је час у свемиру?“, али „вучје сазвежђе“ не одговара иако силовито сја и бодри крв на нова путовања кроз олује збивања. Једва се наслућује у даљини

Плаво и златно
Последњи прстен видика
Последња јабука сунца

а Песник се обраћа забринуто али прибрано:

Зографе
Докле твој поглед допире

Чујеш ли коњицу ноћи
Алах ил илалах

потом сам себи поуздано одговара:

Кичица твоја не дрхти
Боје се твоје не плаше

иако, ето, „ближи се коњица ноћи“, остаје, после турске најезде и полома,

Златно и плаво
Последња звезда у души
Последњи бескрај у оку

Осетих мирисе народних песама, чух и угледах „коњицу ноћи“, језа ме обузе од кобног „алах ил илалах“, али ме, најзад, озари „звезда у души“ и „бескрај у оку“. То је, дакле, „гнездо стихова“ сред „вучјег сазвежђа“ ...

Песник ми, изгледа, шапуће да у песми „закони ћуте“ а говоре „разлози срца“.

Одговорих му, изгледа, речитим ћутањем.

II

... Снова путујемо: Песник напред, а ја за њим. Врхушина, каткад несна. Жедан сам. Зној ме осваја. Како бих се слатко напио изворске воде, свеже, планинске!

Песник се осмехну и рече: како ступамо уз врлети Дурмитора, како су стазе опасне и напорне, али баш зато буде и оплемењују.

Ускоро нас обасја, загрли и пољуби

Бистро око у камену

које, затим стаде да:

По
вје
ља

Сањивим зеленим трепавицама
Трава и скрива и открива
Студену провидну истину

Жудно се написмо, окреписмо, очистисмо, посматрајући у заводљивом Извору како „сија биљурна вучја глава“, држећи у чељустима дугу. И видик се разграна и расцвета у нама.

По
ве
ља

Ту, изгледа, сагледасмо, „студену провидну истину“ и осетисмо полетан пољубац штапа. Ту се ослободисмо своје „дрне сузе“, и живот нам се осмехну, бодар, широк, али препун вучјих глава „са дугом у чељустима“.

Песниче, није ово „мој залудњи ход у на Савину воду“, него, заиста, корисно и лепо и спасоносно путовање.

... Извор нас још напада, умива и снажи. Његово „бистро око“ прича, тихо а убедљиво, како је Сава, „гладан и жедан светости“ напустио „земљу и своје и себе“, како је „тимарио громове и муње“, и, при том, „зарадио змијоглави штап“, појахао га, вратио се на земљу „и ту нашао и своје и себе“.

Песник ћути јер све разуме. Чак и више од тога. Ја се, изгледа, тек учим. Ипак схватам: одрећи се често себе да би се нашао, порицати се ради потврђивања, одузимати понешто од себе ради свог разрастања и сазревања.

Такав је, ето, био живот Светог Саве, који живи још „окужен својим вуковима“.

... Поново смо код Извора, и он сада пева о Светом Сави:

Око његове главе лете пчеле
И граде му живи златокруг

али, чим са дна провири „вучја глава“, песма поста некако озбиљна и пуна опомена на „громове с муњам“, на „вериге“ о врату, на живот кроз чије се трње ступа звездама, на беспоштедну али исправну борбу која доноси здраве плодове.

И стога извор-песма додаје о Сави:

На рамену петао му пламти
У руди штап премудри пева
Песму укрштених путева

— — — — —
Он корача по сувом
У пратњи својих вукова

одолевајући „зубу времена“, чак растављајући време око себе.

Да, Песниче-изворе, живот је „студена истина“, али тек онда када се прође кроз његово чистилиште, постаје и „провидна“.

... Свакако, путујемо и даље, понекад нам у рукама „штап премудри пева“, и онда испијамо „лесму укрштених путева“, а понекад остајемо без штапа, и пут се препири са путовањем. Стога се враћамо Извору да се окрепимо и да посматрамо његова творца како

Чува бело камено стадо
На зеленом обронку

како га стадо послушно праги, док „тутње брда од камених корака“; како „музе“ камење и запаја „жедне вукове“ и како расту „јаки зуби и тајна крила“ од тога млека.

Да, Песниче-пастире, осећам мирис времена и дах Историје. Што је било није сасвим прошло. Али, ето, полету воље покорава се чак камење које даје плода — плода од кога су јако узби и од кога расту „тајна крила“. Да, схватам: твоја су крила невидљива, али лепша и снажнија него видљива. Велики смерови чудна постижу, 'ер се њима све, безмали све, подаје и предаје.

... Једном свратисмо с пута, јер нас примами светлост из Ковачнице Светог Саве, али брзо зачусмо необично завијање. Угледасмо Саву, док

Из опседнутих брда
Дозивају га вукови
Са кичмом у пламену

а он им смирено „пружа“ „змијоглави штап“, затим их „купа у врелој крви светог очинског олова“, „кује им нову кичму“, „шаље их натраг у брда“, а они, гле, ослобођени и радосни, „поздрављају га“ „бескрајним урликањем“ „са врхова очишћењих брда“.

Каква премудра а загонетна ковачница живота! У њој одјекују кораци историје и оно Његошево „без мукe се...“, а затим угледах видовити и постојани „змијолики штап“ и вукови, та знамења храбрости и прегалаштва, и то ме изнова очисти, окрепи, оснажи, оплемени.

... Напустисмо Извор, носећи у својим срцима његово „отворено око“ и „студену провидну истину“, па се спустисмо у низину да обиђемо школу Светог Саве.

Чудне ли школе! Сава

Седи на врху крушке
И нешто себи у браду говори

По
ве
ља

док се „медоусно лишће његовим речима моли“, а ветар „његовим речима псује“, и на то он „се смешка“, једући лагано „књигу господара света“, дозивајући „гладне вукове“, бацајући им листове и беле јагањце.

Скромна али сурова школа, јер кроз њу дувају сви ветрови живота. У њој се тихо говори а много ради. Ту су крушке, ту „медоусно лишће“, ту „ветар“-псовач, ту књига, али и вукови који се хране и књигама и јагањцима. Заиста, овоземаљска школа и овоземаљски учитељ, али, изгледа, свеобухватна иако мала и неупадљива. Школа за телесни и духовни одгој истовремено. Школа „теорије и праксе“ у исто време.

Једном угледасмо Светог Саву како

Путује по мрачној земљи

Штапом пред собом
Мрак на четверо сече

и баца рукавице — мачкетине „на сиву војску мишева“, одвезује „вериге сред олује“ и везује земљу „за стајаће звезде“, „перу шапе својим вуковима“ и опет

Путује без пута
И пут се за њим рађа

Опет „студена провидна истина“, опет „змијоглави штап“, опет путовања „без пута“ које отвара нове путеве „светлости и моћи“. У томе за Саву нема застоја, нема клонућа, нема брзначајна просла нити понижења: он се бори против најезде мишева, он „перу шапе својим вуковима“, да би очистио своју земљу, да би је извео из таме у царство трајних вредности и везао „за стајаће звезде“.

... Поново ожеднесмо, јер је путовање заморно а пут препун заводљивих стаза и незнатних распућа. Али нас ускоро позва Извор да га поново посетимо, да се очистимо, напијемо и окрепимо.

Кренусмо без имало двоумице. Како нас је време граило и љубило, нисмо ни осетили уједе жеђи нити искушења даљине.

Затекосмо на Извору Светог Саву: сагнуо се, пао на колена и зането

Гледа у камену
Своје треће око

затим се замисли, лицем му пребе сенка туге, јер угледа „у непристрасној води“ „свој похарани ђивот“, али, убрзо, лице му се озари, јер сагледа „своју вучју главу“.

И на челу исписан знак
Новог обећаног сазвежђа

па онда,

Виде свој процветали штап
И своју срећно оплођену земљу
У зајапуреним пупољцима

Најзад се усправи, с видовитим погледом у даљини будућности, у „обећано сазвежђе“, у „срећно оплођену земљу“, затварајући, притом, „два ока“, око прошлости и садашњости, док „трећим оком у камену гледа“, смирено, поуздано и срећно.

По
в
е
љ
а

... Застадох, протрљах очи, погледах по соби. О то се расањавам из сна који „успављује али буди“! Гле, књига „Усправна земља“ Васка Попе још ми је у рукама! То сам с њом путовао. Она је била, дакле, мој водич. Она је, затим, „премудри штап“, „змијолика“, она је „брзо око у камену“, она је то „вучје сазвежђе“, она је „песма укрштених путева“, она је „упаљено срце“, она је „тајно крило“, она је „треће око“, она је...

Песнице-ходочаснице, Песнице-изворе, много ти хвала на овом кратком путу који је исписан свим рукописима времена. Хвала ти на путовању на коме „у почетку беше крај, а на крају беше почетак“ (Т. Елиот).

Снова ћу, надам се, наставити пут кроз твоју „Усправну земљу“. За сада да се одморим у „гнезду стихова“, да одгонетнем „песму укрштених путева“, да се насладим у сећању пређених стаза...